

УДК 331:5

DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V25\(2021\)-02](https://doi.org/10.31521/modecon.V25(2021)-02)

Бойко Л. М., доктор економічних наук, професор кафедри економіки, підприємництва та маркетингу, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, Україна

ORCID: 0000-0001-8999-1805

e-mail: b_o_y_k_o_91@ukr.net

Чевганова В. Я., кандидат економічних наук, професор, завідувачка кафедри економіки, підприємництва та маркетингу, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, Україна

ORCID: 0000-0003-1428-430X

e-mail: chevganovavera@gmail.com

Кулакова С. Ю., кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, Україна

ORCID: 0000-0002-7149-0356

e-mail: slcveta@gmail.com

Тенденції економічної активності населення в сільській місцевості України

Анотація. У статті досліджено показники зайнятості (формальної і неформальної) та безробіття сільського населення в Україні та виявлено основні тенденції. Встановлено, що зайняте сільське населення є менш освіченим і, відповідно, ним виконуються переважно малопривабливі види робіт, що не вимагають високої кваліфікації. Виявлено, що зайняті в сільських поселеннях мають менші можливості працевлаштування за місцем проживання. Встановлено, що більше третини зайнятих в сільській місцевості є зайнятими в неформальному секторі, тоді як серед міського населення відповідний показник складає лише сьому частину. Безробітний міський житель є більш освіченим і тому має значні переваги перед мешканцем сільської місцевості щодо працевлаштування. Безробітні в містах мають і більші можливості вибору роботи, тому є більш активними стосовно звільнення за власним бажанням. Обґрунтовано, що здійснювані роздержавлення та приватизація підприємств в Україні, особливо у сільській місцевості, не були доповнені дієвими механізмами працевлаштування людей, зокрема шляхом сприяння розвитку підприємницької діяльності.

Ключові слова: ринок праці; зайнятість; неформальна зайнятість; безробіття; економічно неактивне населення.

Boyko Larysa, Doctor of Economics, Professor of Department of Economics, Entrepreneurship and Marketing, National University Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic, Poltava, Ukraine

Chevhanova Vira, PhD (Economics), Professor, The Head of the Department of Department of Economics, Entrepreneurship and Marketing, National University Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic, Poltava, Ukraine

Kulakova Svitlana, PhD (Economics), Associate Professor of Department of Economics, Entrepreneurship and Marketing, National University Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic, Poltava, Ukraine

Trends of Economic Activity of the Population in Rural Areas of Ukraine

Annotation. Introduction. The implementation of measures to reform the economy as a whole, agrarian reform and, in particular, land relations in agriculture, was one of the factors influencing the change in the structure of the resident population in terms of economic activity and changes in the agricultural labor market. Analysis of the distribution of the population of Ukraine by economic activity indicates a decrease by almost one third of the number of the economically active population in 2019 compared to 2000. There is also a trend towards a decrease in the number of those employed in economic activity.

Purpose. The aim of the article is exploration of employment indicators (formal and informal) and unemployment of the rural population in Ukraine and identification of the main trends.

Results. It has been established that the employed rural population is less educated and, accordingly, they perform mostly unattractive types of work that do not require high qualifications. It was revealed that workers in rural settlements have fewer job opportunities at their place of residence. In villages, the number of people who are employers is almost half. The biggest problem in rural areas is self-employment or predominantly employment in private households. A sharp increase in the share of unemployed youth who cannot find a job after graduating from educational institutions has been established. The situation with regard to youth employment in the villages of Ukraine is especially difficult.

¹Стаття надійшла до редакції: 02.02.2021

Received: 02 February 2021

It turned out that 2/3 of workers in rural areas are employed in the informal sector. Moreover, two urban residents of this sector prefer hired labor, in agriculture, on the contrary, self-employed make up 74.0%, that is, they work in a peasant farm for agricultural products. In half of the cases, informal employment is carried out in agriculture.

Conclusions. *The unemployed urban dweller is more educated and therefore has more advantages over the rural dweller in terms of employment. Unemployed people in cities have more opportunities to choose a job, therefore they are more active when they leave their jobs of their own accord and depend on the seasonality of their work. For 1990-2019 the average number of full-time agricultural enterprises decreased 12.2 times due to the liquidation of agricultural enterprises. One of the reasons was the denationalization and privatization of enterprises in Ukraine, especially in rural areas, which were not supplemented by effective mechanisms for the employment of people, including by promoting the development of entrepreneurial activity.*

Keywords: *labor market, employment, informal employment, unemployment, economically inactive population.*

JEL Classification: J21; J11.

Постановка проблеми. Реалізація заходів з реформування економіки в цілому та аграрної реформи зокрема є одним із чинників впливу на зміну структури постійного населення за економічною активністю та зміни ринку сільськогосподарської праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання зайнятості та безробіття в сільській місцевості є досить актуальними і займають важливе місце в сучасних наукових дослідженнях. Вагомим науковим доробком у вирішенні проблем ринку праці є дослідження таких вчених: А. Колот, В. Данюк, О. Герасименко [1], Е. Лібанова [2], М. Малік, О. Шпикуляк, В. Рябоконт [3], Ю. Маршавін [4], П. Саблук [5] та багатьох інших. Зважаючи на нестабільність ринку праці та динамічність процесів в економіці, існує потреба в постійному моніторингу змін та виявлення ключових чинників впливу.

Формування цілей дослідження. Метою дослідження є критичний аналіз показників зайнятості (формальної та неформальної), безробіття, економічної неактивності сільського населення, їх узагальнення та виявлення чинників впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз динаміки розподілу населення України за економічною активністю засвідчує про зменшення майже на третину чисельності економічно активного населення у 2019 р. у порівнянні з 2000 роком. Спостерігається також тенденція зменшення чисельності зайнятих економічною діяльністю.

Порівняння профілів зайнятості сільського (табл. 1) та міського населення (табл. 2) дозволило виявити низку їх особливостей.

Таблиця 1 Зайнятість сільського населення в Україні

Показник	Роки			
	1995	2000	2010	2019
Зайняте населення у віці 15-70 років, всього	8337,5	6429,3	6474,2	5163,5
Структура зайнятого сільського населення за віковими групами, %				
Із загальної чисельності зайнятого сільського населення:				
– працездатного віку	*	88,2	86,5	97,8
– старше працездатного віку	*	11,8	13,5	2,2
Структура зайнятого сільського населення за освітою, %				
Із загальної чисельності зайнятого сільського населення мають:				
– повну вищу освіту	7,4	9,2	10,7	15,3
– базову вищу		15,3	1,1	1,3
– неповну вищу	0,6	21,7	14,9	18,4
– повну загальну середню	18,5	29,6	56,9	29,2
– базову загальну середню	47,4	19,7	15,2	3,0
– професійно технічну освіту				31,7
– початкову загальну або не мають освіти	26,1	4,5	1,2	1,1
Структура зайнятого сільського населення за статусом зайнятості, %				
Із загальної чисельності зайнятого населення, %:				
– працюючі за наймом	80,5	78,1	58,7	67,2
– працюючі не за наймом	13,9			2,7
– роботодавці	-	0,2	0,5	1,0
– само зайняті	-	18,3	39,9	28,6
– безкоштовно працюючі члени сім'ї	5,6	3,4	0,9	0,5

Джерело: узагальнено за даними [6]

Передусім слід звернути увагу на збереження впродовж тривалого періоду в структурі зайнятих у сільській місцевості удвічі більшої частки населення старше працездатного віку. За період з 2010 р. по 2019 р. цей показник дещо зменшився та складає 5,3%

проти 4,3% у містах. Зазначене вказує на те, що представники цієї вікової групи змушені займатися економічною діяльністю, щоб забезпечити собі гідний рівень життя. Слід врахувати, що з 2005 р. до складу зайнятих почали відносити людей, які займаються

виробництвом продукції та наданням послуг в селянських господарствах, чим було штучно завищено домашньому господарстві, тобто в особистих показники зайнятості сільського населення.

Таблиця 2 Зайнятість міського населення в Україні

Показник	Роки			
	1995	2000	2010	2019
Зайняте міське населення у віці 15-70 років, усього	15787,6	13745,7	13791,8	11414,8
Структура зайнятого міського населення за віковими групами, %				
Із загальної чисельності зайнятого міського населення:				
– працездатного віку	*	93,5	93,1	98,4
– старше працездатного віку	*	6,5	6,9	1,6
Структура зайнятого міського населення за освітою, %				
Із загальної чисельності зайнятого міського населення мають:				
– повну вищу освіту	23,0	24,8	33,4	40,2
– базову вищу		23,2	0,9	2,1
– неповну вищу	1,5	24,8	23,4	20,7
– повну загальну середню	33,6	22,2	38,5	12,1
– базову загальну середню	34,7	4,8	3,6	1,0
– професійно технічну освіту				23,8
– початкову загальну або не мають освіти	7,2	0,2	0,2	0,1
Структура зайнятого міського населення за статусом зайнятості, %				
Із загальної чисельності зайнятого міського населення:				
– працюючі за наймом	94,4	95,4	91,6	86,9
– працюючі не за наймом	4,7			3,1
– роботодавці	–	0,9	1,3	1,5
– само зайняті	–	3,6	6,9	8,3
– безкоштовно працюючі члени сім'ї	0,9	0,1	0,2	0,1

*державне статистичне спостереження економічної активності населення відповідно до міжнародних вимог здійснюється в Україні починаючи з 1999 р., тому окремі показники до вказаного періоду не наводилися у статистичних збірниках

Джерело: узагальнено за даними [6]

Стосовно структури зайнятих за освітою, то майже дві третини зайнятих у сільській місцевості – це особи з повною загальною середньою та професійно технічною освітою. Лише кожен шостий з зайнятих на селі має повну вищу освіту, тоді як у містах – майже кожен другий. Це накладає свій відбиток на структуру зайнятих за професійними групами: якщо в селі майже кожен третій відноситься до найпростіших професій, то

в місті – лише кожен десятий (табл. 3). Серед зайнятих міських жителів більшою є частка професіоналів, фахівців, працівників торгівлі та сфери послуг тощо. Викладене свідчить про значно нижчий рівень освіченості сільського населення і виконання ним переважно малопривабливих робіт, що вимагають низької кваліфікації.

Таблиця 3 Зайняте населення у віці 15-64 років в Україні за місцем проживання та професійними групами

Показник	Рік			
	2010		2019	
	міські поселення	сільські поселення	міські поселення	сільські поселення
Зайняте населення у віці 15-64 років, всього, тис. осіб у тому числі за професійними групами, у відсотках до підсумку	13635,6	6127,6	11274,6	5090,7
– законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери	10,2	3,4	9,8	4,0
– професіонали	17,6	6,2	22,1	8,8
– фахівці	13,6	7,7	13,1	8,3
– технічні службовці	4,0	2,3	3,7	2,2
– працівники сфери торгівлі та послуг	16,8	10,6	17,5	15,0
– кваліфіковані робітники сільського та лісового господарства, риборозведення та рибальства	0,4	2,7	0,3	2,4
– кваліфіковані робітники з інструментом	14,1	7,3	13,4	10,6

– робітники з обслуговування, експлуатації та контролю за роботою технологічного устаткування та машин	12,3	11,2	11,0	11,8
– найпростіші професії	11,0	48,6	9,2	36,8

Джерело: узагальнено за даними [6]

Сільське населення має менші можливості працевлаштування за місцем проживання. Так, серед міського населення стабільно високою є частка працюючих за наймом і майже вдвічі більшою частка осіб, які є роботодавцями. Однак найбільшою проблемою сільської місцевості, яка вказує на відсутність сприятливих умов для повноцінної зайнятості населення, є самозайнятість або зайнятість в особистих господарствах. Частка самозайнятих на селі у 2019 р. складає 28,6%, тоді як відповідний показник в містах складає 8,3%.

Серед зайнятих економічною діяльністю значною є частка осіб, зайнятих у неформальному секторі економіки, тобто діяльності, для якої не здійснюється

державна реєстрація та характерною є ринкова спрямованість і участь невеликої чисельності людей. У 2019 р. 38,1% зайнятих у сільській місцевості (табл. 4) є зайнятими в неформальному секторі, тоді як серед міського населення відповідний показник складає лише 13,9% (табл. 5). Причому дві третини міських жителів цього сектору надають перевагу праці за наймом, а для сільської місцевості, навпаки, працюючі не за наймом складають 81,6%, тобто працюють у сфері виробництва сільськогосподарської продукції. Аналіз статистичних даних дозволяє стверджувати, що у половині випадків неформальна зайнятість реалізується саме в сільському господарстві (табл. 6).

Таблиця 4 Неформальна зайнятість сільського населення в Україні у віці 15-70 років, тис. осіб

Показник	Рік		
	2005	2010	2019
Чисельність сільського населення, зайнятого у неформальному секторі економіки, тис. осіб	3125,4	3085,0	1874,2
Питома вага в загальній чисельності зайнятих, %	47,5	47,7	38,1
Структура населення, зайнятого у неформальному секторі економіки, за освітою			
Із загальної чисельності сільського населення, зайнятого у неформальному секторі економіки, мають:			
– повну вищу освіту	3,9	4,0	5,7
– базову вищу	1,7	0,7	0,8
– неповну вищу	9,4	9,4	12,3
– повну загальну середню	50,2	60,7	41,4
– базову загальну середню	28,8	22,7	6,3
– професійно-технічну освіту			33,3
– початкову загальну або не мають освіти	6,0	2,5	0,3
Структура населення, зайнятого у неформальному секторі економіки, за статусом зайнятості			
Із загальної чисельності сільського населення, зайнятого у неформальному секторі економіки:			
– працюючі за наймом	11,2	16,8	18,4
– працюючі не за наймом	88,8	83,2	81,6

Джерело: узагальнено авторами

Таблиця 5 Неформальна зайнятість міського населення в Україні (2000-2019 рр.) у віці 15-70 років, тис. осіб

Показник	Рік		
	2005	2010	2019
Чисельність міського населення, зайнятого у неформальному секторі економіки, всього тис. осіб	1310,9	1564,0	1586,2
Питома вага в загальній чисельності зайнятих, %	9,3	11,3	13,9
Структура населення, зайнятого у неформальному секторі економіки, за освітою			
Із загальної чисельності міського населення, зайнятого у неформальному секторі економіки, мають:			
– повну вищу освіту	8,1	12,1	22,7
– базову вищу	1,3	0,7	1,9
– неповну вищу	23,3	18,9	17,5
– повну загальну середню	53,3	59,2	21,8
– базову загальну середню	13,0	8,3	2,7
– професійно-технічну освіту			33,3
– початкову загальну або не мають освіти	1,0	0,8	0,1
Структура населення, зайнятого у неформальному секторі економіки, за статусом зайнятості			
Із загальної чисельності міського населення, зайнятого у неформальному секторі економіки:			

– працюючі за наймом	69,4	69,2	62,9
– працюючі не за наймом	30,6	30,8	37,1

Джерело: узагальнено авторами

Негативною особливістю періоду переходу вітчизняної економіки на ринкові засади розвитку виступає безробіття. За даними статистики вже у 1992 р. серед 618 тис. незайнятих громадян України п'ята частина була безробітними, тоді як у сільському господарстві перші офіційно зареєстровані 2,5 тис. безробітних (вивільнених із сільськогосподарського виробництва) з'явилися у 1996 р. [5, с. 419]

Таблиця 6 Зайнятість населення віком 15-70 років у неформальному секторі економіки за видами економічної діяльності
(у % до всього населення, зайнятого у неформальному секторі)

Вид економічної діяльності	Рік		
	2000	2010	2019
Чисельність населення, зайнятого у неформальному секторі економіки, всього тис. осіб	2390,9	4649,2	3460,4
Питома вага у загальній чисельності зайнятих, %	18,4	22,9	20,9
У тому числі за видами економічної діяльності, %			
– сільське господарство	86,0	65,2	42,3
– будівництво	3,1	12,3	17,0
– торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку; діяльність готелів та ресторанів	6,7	13,4	17,3
– діяльність транспорту та зв'язку	0,8	1,8	3,9
– інші види діяльності	3,4	7,3	19,5

Джерело: узагальнено авторами

Аналіз динаміки чисельності безробітних по сільському та міському населенню має як спільні риси, так і відмінності (табл. 7-8).

Таблиця 7 Безробіття сільського населення у віці 15-70 років в Україні

Показник	Рік			
	1995	2000	2010	2019
Безробітне сільське населення у віці 15-70 років, всього	281,3	465,3	493,5	492,9
Структура безробітного сільського населення за освітою, %				
Із загальної чисельності безробітного сільського населення мають:				
– повну вищу освіту	4,9	5,4	7,9	12,0
– базову вищу	1,0	15,2	1,8	1,9
– неповну вищу	18,4	30,3	13,9	15,4
– повну загальну середню	58,3	33,3	62,8	31,0
– базову загальну середню	14,9	14,0	13,6	6,1
– професійно-технічну освіту				33,6
– початкову загальну або не мають освіти	2,5	1,8		
Структура безробітного сільського населення за причинами безробіття, %				
Із загальної чисельності безробітного сільського населення:				
– вивільнені з економічних причин	2,9	35,3	39,6	17,6
– звільнені за власним бажанням	6,3	27,4	23,3	30,2
– демобілізовані з військової строкової служби	0,1	3,9	1,3	1,6
– непрацевлаштовані після закінчення закладів освіти	4,2	22,7	18,4	10,3
– звільнені за станом здоров'я, через оформлення пенсії за віком	58,3	0,5	0,8	2,6
– звільнені у зв'язку із закінченням терміну контракту	0,9	7,2	12,1	12,0
– робота має сезонний характер				18,6
– інші причини безробіття	27,3	3,0	4,5	7,1

* державне статистичне спостереження економічної активності населення відповідно до міжнародних вимог здійснюється в Україні починаючи із 1999 р., тому окремі показники до вказаного періоду не наводилися у статистичних збірниках.

Джерело: узагальнено авторами за даними [6]

Так, спільною є тенденція збільшення чисельності безробітних у 2000 р. у порівнянні з 1995 р., а потім поступове її зменшення до 2005 р., а тоді наступне зростання до 2019 р. Не можна не вказати на

недопустимі тенденції різкого зростання частки безробітної молоді, яка не може працевлаштуватися після закінчення закладів освіти. Особливо складною є ситуація щодо працевлаштування молоді в селах

України. Так, у 2019 р. частка не працевлаштованої молоді після закінчення закладів освіти в сільській місцевості склала 10,3% проти 8,9% в міських поселеннях.

Таблиця 8 Безробіття міського населення в Україні, %

Показник	Рік			
	1995	2000	2010	2019
Безробітне міське населення у віці 15-70 років, всього	1155,7	2190,5	1292,1	994,8
Структура безробітного населення за освітою, %				
Із загальної чисельності безробітного міського населення мають:				
– повну вищу освіту	15,1	13,7	27,2	37,7
– базову вищу	2,7	22,3	1,9	2,6
– неповну вищу	31,0	30,7	20,8	14,9
– повну загальну середню	42,5	26,2	45,4	15,4
– базову загальну середню	8,0	6,8	4,7	1,8
– професійно-технічну освіту				27,6
– початкову загальну або не мають освіти	0,7	0,3	–	–
Структура безробітного населення за причинами безробіття				
У тому числі за причинами незайнятості:				
– вивільнені з економічних причин	5,1	41,2	38,8	23,4
– звільнені за власним бажанням	8,3	30,3	31,4	44,3
– демобілізовані з військової строкової служби	0,8	2,0	1,3	0,4
– непрацевлаштовані після закінчення закладів освіти	3,7	17,4	15,3	8,9
– звільнені за станом здоров'я, через оформлення пенсії за віком	48,5	1,2	0,9	3,8
– звільнені у зв'язку із закінченням терміну контракту	0,8	4,7	9,7	7,3
– робота має сезонний характер				5,2
– інші причини безробіття	32,8	3,2	2,6	6,7

* державне статистичне спостереження економічної активності населення відповідно до міжнародних вимог здійснюється в Україні починаючи із 1999 р., тому окремі показники до вказаного періоду не наводилися у статистичних збірниках.

Джерело: узагальнено за даними [6]

Стосовно інших характеристик можна стверджувати про різні показники безробіття серед сільського і міського населення. Передусім звертає на себе увагу у 3,6 рази більша частка осіб з повною вищою освітою в містах, більшою є і частка осіб з неповною вищою освітою. Натомість серед безробітного сільського населення більшою є частка осіб, що мають професійно технічну освіту. Тим більше, що 6,5% сільських безробітних є представниками найпростіших професій, тоді як серед жителів міст їх дещо більше 1%. Отже, безробітний міський житель є більш освіченим і тому має значні переваги перед мешканцем сільської місцевості щодо працевлаштування. Безробітні в містах мають і більші

можливості вибору роботи, тому є більш активними стосовно звільнення за власним бажанням та є менш залежними від сезонності в роботі.

Для сільських жителів України основним напрямом прикладання праці завжди були місцеві сільськогосподарські підприємства. За 1990-2019 рр. середньооблікова чисельність штатних працівників сільського господарства зменшилася із 4765 тис. осіб до 391 тис. осіб або в 12,2 рази.

Аналізуючи співвідношення попиту та пропозиції на ринку праці України (табл. 9), можна побачити, що за 1992-1995 рр. середньомісячна потреба у працівниках перевищувала чисельність незайнятого населення, зареєстрованого у службі зайнятості.

Таблиця 9 Співвідношення попиту та пропозиції на ринку праці, тис. осіб

Показник	Рік									
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	2010	2019	
Середньомісячна потреба підприємств, установ, організацій у працівниках	150	166	135	129	67	40	44	64	90	
Середньомісячна чисельність незайнятого населення, яке перебувало на обліку в службі зайнятості	132	142	131	128	270	563	851	564	307	
Різниця відповідно до потреби	-12 %	-14 %	-3 %	-1 %	3 р.	13 р.	18 р.	8,8 р.	3,4 р.	

Джерело: розраховано за даними [6]

Проте вже за 1996 р. пропозиція робочої сили в цілому по економіці перевищувала попит на неї у 3 рази, у 1997 р. – у 13 разів, за 1998 р. – у 18 разів. У розрізі видів економічної діяльності рух робочої сили здійснювався різними темпами (табл. 10).

Таблиця 10 Динаміка мобільності працівників за видами економічної діяльності (у % до середньооблікової чисельності штатних працівників)

Вид економічної діяльності	Показник	Рік			
		1995	2000	2010	2019
Всього	прийнято	15	20	25	28
	вибуло	18	25	28	32
	оборот робочої сили	33	45	53	60
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство*	прийнято	4	21	48	54
	вибуло	5	30	56	62
	оборот робочої сили	9	51	104	116
Промисловість	прийнято	17	23	24	27
	вибуло	25	30	27	32
	оборот робочої сили	42	53	51	58
Будівництво	прийнято	28	29	34	49
	вибуло	36	41	48	55
	оборот робочої сили	64	70	82	103

* за 1995 р. тільки сільське господарство

Джерело: розраховано за даними [6]

Так, у 1995 р. оборот робочої сили у сільському господарстві був меншим, ніж у середньому по економіці країни. Слід додати, що в ці роки вагомим роботодавцем ще була держава, адже за 1992-1995 рр. 75-87% потреби у працівниках забезпечували підприємства державної форми власності, а вже у 1998 р. ця частка зменшилася до 49,6% [5, с. 64]. Надалі здійснювані роздержавлення та приватизація підприємств не були доповнені дієвими механізмами працевлаштування людей, зокрема шляхом сприяння розвитку підприємницької діяльності. У 2000 р. значення аналізованого показника дещо перевищувало відповідний середній показник і вказувало на те, що більше половини штатних працівників сільського господарства змінили протягом року місце роботи. Показник обороту робочої сили у сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві у 2019 р. засвідчив про підвищення нестабільності зайнятості у цьому виді діяльності, адже на кожного з прийнятих на роботу штатних працівників в цій сфері припадав один звільнений впродовж року.

Крім економічно активного населення значну частину населення складає економічно неактивне населення, чисельність якого прискореними темпами збільшувалася до 2005 р., а потім до 2019 р. вона зменшилася і складала близько 14 млн осіб. У структурі економічно неактивного населення (як сільського, так і міського) більше третини займають особи старше працездатного віку (табл. 11-12). Структура економічно неактивного сільського населення характеризується втричі меншою, ніж по міському населенню, часткою осіб з вищою освітою, майже удвічі більшою часткою осіб з базовою середньою освітою та тих, що мають початкову освіту або взагалі не мають освіти. Аналіз причин економічної неактивності населення засвідчив, що близько половини цієї групи населення в селах і містах складають пенсіонери і близько п'ятої частини – учні та студенти, тобто найбільш вразливі категорії населення, які не здатні самостійно забезпечити належний рівень життя і тому потребують особливого соціального захисту держави.

Таблиця 11 Економічна неактивність сільського населення в Україні

Показник	Рік			
	1995**	2000	2010	2019
Чисельність економічно неактивного сільського населення, тис. осіб	3673,2	4322,0	3362,2	3537,4
Структура економічно неактивного населення за віковими групами, %				
Із загальної чисельності економічно неактивного населення:				
Працездатного віку		51,4	66,0	64,5
Старше працездатного віку		48,6	34,0	35,5
Структура економічно неактивного населення за освітою				
Із загальної чисельності економічно неактивного сільського населення мають:				
– повну вищу освіту	8,1	3,3	4,6	7,1
– базову вищу	4,0	6,8	0,9	1,1

– неповну вищу	16,1	10,0	7,8	12,6
– професійно-технічну освіту				21,0
– повну загальну середню	31,2	22,7	49,2	37,8
– базову загальну середню	29,0	36,9	30,5	17,7
– початкову загальну або не мають освіти	11,6	20,3	7,0	2,8
Структура економічно неактивного населення за причинами економічної неактивності				
Із загальної чисельності економічно неактивного сільського населення, %:				
– пенсіонери за віком, по інвалідності та на пільгових умовах	53,6	55,6	44,7	52,5
– учні, студенти	-	18,9	23,5	17,3
– зайняті в домогосподарствах	5,6	12,2	20,7	24,0
– за станом здоров'я	-		2,1	2,3
– зневірені	-	5,6	2,3	0,5
– перебувають на утриманні	-		1,5	0,8
– не знають де і як шукати роботу	-		0,6	0,1
– вважають, що немає підходящої роботи	-		1,2	0,7
– сезонний характер роботи	-	1,7	1,3	0,3
– сподіваються повернутися на попередню роботу	-		0,2	0,0
– інші причини	40,8	6,0	1,4	1,5

* державне статистичне спостереження економічної активності населення відповідно до міжнародних вимог здійснюється в Україні починаючи із 1999 р., тому окремі показники до вказаного періоду не наводилися у статистичних збірниках.

** дані за 1995 р. подані в цілому по незайнятому населенню (безробітне та економічно неактивне населення)
 Джерело: Розроблено за даними [5].

Таблиця 12 Економічна неактивність міського населення в Україні

Показник	Рік			
	1995**	2000	2010	2019
Економічно неактивне міське населення у віці 15-70 років, всього	8436,8	8996,4	9213,3	6893,1
Структура економічно неактивного міського населення за віковими групами, %				
Із загальної чисельності економічно неактивного міського населення:				
у т. ч. працездатного віку		59,4	61,4	58,4
старше працездатного віку		40,6	38,6	41,6
Структура економічно неактивного міського населення за освітою, %				
Із загальної чисельності економічно неактивного міського населення мають:				
– повну вищу освіту	8,1	9,6	14,6	20,7
– базову вищу	4,0	12,3	1,8	2,3
– неповну вищу	16,1	11,6	16,4	18,6
– професійно-технічну освіту				19,0
– повну загальну середню	31,2	32,0	48,4	28,0
– базову загальну середню	29	27,4	15,8	9,8
– початкову загальну або не мають освіти	11,6	7,1	3,0	1,5
Структура економічно неактивного міського населення за причинами економічної неактивності, %				
Із загальної чисельності економічно неактивного міського населення, %:				
– пенсіонери за віком, по інвалідності та на пільгових умовах	44,5	51,0	50,3	55,9
– учні, студенти	-	30,1	26,5	20,6
– зайняті в домогосподарствах	5,0	9,1	16,1	19,1
– за станом здоров'я	-		1,7	1,6
– зневірені	-	4,2	1,0	0,3
– перебувають на утриманні	-		2,4	0,9
– не знають де і як шукати роботу	-		0,2	0,1
– вважають, що немає підходящої роботи	-		0,4	0,3
– сезонний характер роботи	-	0,4	0,2	0,1
– сподіваються повернутися на попередню роботу	-		0,2	0,1
– інші причини	50,5	5,2	0,9	1,0

* державне статистичне спостереження економічної активності населення відповідно до міжнародних вимог здійснюється в Україні починаючи із 1999 р., тому окремі показники до вказаного періоду не наводилися у статистичних збірниках.

** дані подані в цілому по незайнятому населенню (безробітне та економічно неактивне населення)

Джерело: Розроблено за даними [6].

Висновки та перспективи подальших досліджень. зайняте сільське населення в середньому є менш освіченим, ним виконуються переважно

Проведеними дослідженнями встановлено, що

малопривабливі види робіт, що не вимагають високої кваліфікації. Зайняті в сільських поселеннях мають менші можливості працевлаштування за місцем проживання. Найбільшою проблемою сільської місцевості є самозайнятість. Надзвичайно складною є ситуація щодо працевлаштування молоді в селах України. Більше третини зайнятих в сільській місцевості є зайнятими в неформальному секторі, тоді як серед міського населення відповідний показник складає лише сьому частину. У половині випадків неформальна зайнятість реалізується саме в сільському господарстві.

Безробітний міський житель є більш освіченим і тому має значні переваги перед мешканцем сільської

місцевості щодо працевлаштування. Безробітні в містах мають і більші можливості вибору роботи, тому є більш активними стосовно звільнення за власним бажанням. Різке скорочення середньооблікової чисельності штатних працівників сільського господарства за останні 30 років є результатом ліквідації сільськогосподарських підприємств. Адже здійснювані роздержавлення та приватизація підприємств в Україні, особливо у сільській місцевості, не були доповнені дієвими механізмами працевлаштування людей, зокрема шляхом сприяння розвитку підприємницької діяльності.

Література:

1. Гідна праця: імперативи, українські реалії, механізми забезпечення / За наук. ред. А.М.Колота. К. : КНЕУ, 2017. 504 с.
2. Людський розвиток в Україні. Інноваційні види зайнятості та перспективи їх розвитку / За ред. Е. М. Лібанової. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. 2016. 328 с.
3. Малік М. Й., Шпикуняк О. Г., Рябоконт В. П. та ін. Формування соціального капіталу в інституційному механізмі аграрного ринку. К. : ННЦ «ІАЕ». 2017. 86 с.
4. Маршавін Ю. М. Регулювання ринку праці України: теорія і практика системного підходу : монографія. К. : Альтерпрес, 2011. 396 с.
5. Саблук П. Т. Аграрна економіка і політика в Україні: підсумки минулого та погляд у майбутнє. Т. 2. Аграрна економіка в умовах демократичного державотворення. К.: ННЦ «ІАЕ», 2001. 484 с.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики країни. URL: www.ukrstat.gov.ua

References:

1. Kolot, A.M. (red.) (2017) *Hidna pratsia: imperatyvy, ukraïnski realii, mekhanizmy zabezpechennia*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
2. Libanova, E.M. (red.) (2016) *Ljuds'kyj rozvytok v Ukraïni. Innovacijni vydy zajnjatosti ta perspektyvy jikh rozvytku*. Kyiv: Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].
3. Malik, M. J., Shpykuljak, O. Gh., Rjabokonj, V. P. & others (2017) *Formuvannja social'nogho kapitalu v instytucijnomu mekhanizmi aghrarnogho rynku*. Kyiv: NNC «IAE» [in Ukrainian].
4. Marshavin, Yu.M. (2011) *Rehuliuвання rynku pratsi Ukraïny: teoriia i praktyka systemnoho pidkhodu*. Kyiv: Alterpres [in Ukrainian]
5. Sabluk, P.T. (2001) *Agrarna ekonomika i polityka v Ukraïni: pidsumky mynulogo ta poglyad u maibutnie. Populyarni narysy u 3 tomakh. T. 2. Agrarna ekonomika v umovakh demokratychnogo derzhavotvorennja*. Kyiv: NNC «IAE» [in Ukrainian].
6. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License